

סימן יט

בענין סוכה בעזרה בבית המקדש

ורק בהר הבית שרי לעשות סוכה, ומשמע דס"ל להוכיח מזה דאין כלל איסור של בנין בית בהר הבית ורק בעזרה, יעוש"ה.

ויש לעיין במה דפשוט להו להפנים יפות ולא"ש דכוונת הילקוט דאף סוכה אסור לעשות בעזרה היינו סוכת החג, ולפ"ר יש לשדות בהו נרגא ולומר דאי"ז כוונת הילקוט. וחילי ידידי מהא דהביא הראב"ד במס' תמיד והוא בדף ל' ב' ל"א א' (מדפי הש"ס) בשם תוס' צרפת בשם ר' אלחנן בן הר' יצחק ז"ל הא דשרי לעשות בימה של עץ למלך ויושב עליו כמבואר במשנה בסוטה דף מ' ב', והא איכא איסורא דלא תטע לך כל עץ כמבואר בגמ' דתמיד שם כ"ח ב' שאין עושין אכסדראות של עץ בעזרה, היינו טעמא דשרי דלא חשיב בנין של קבע, ובימה זו עשויה רק לזמן לפי שעה דלאחר כן היו שומטין אותה מיד, יעו"ש. והראב"ד עצמו תירץ ע"ז דשאני הבימה שלא היתה עשויה בגג אלא מושב למלך, וזה שרי אף קבוע דלא דמי לאשירה כל עץ העשוי לחסות בצילו, ודוקא במה שדומה לזה

בילקוט (פרשת שופטים) על הפסוק לא תטע לך אשירה כל עץ אצל מזבח וכו' ד"א אפילו בית אפילו סוכה. והנה ברש"י הביא הך דרשא אזהרה לנוטע אילן ולבונה בית בהר הבית. ומפשטות דברי רש"י משמע דאיסור זה דבונה בית בהר הבית הוא מן התורה, ועי' מנחת חינוך (מצוה תצ"ב) שכתב כן, אמנם בשיטת הרמב"ם י"א דס"ל דאיסור זה לבנות בית בהר הבית אינו אלא מדרבנן, וי"א דאף הרמב"ם ס"ל שהוא מה"ת אמנם אין לוקין ע"ז.

והנה במה שכתוב בילקוט דהאיסור הוא אף סוכה, ביאר בפנים יפות לבעל ההפלאה (שם) שכוונת הילקוט הוא היינו סוכת מצוה בחג, וכן פירש באו"ש (הל' ע"ז פ"ו) דזהו כוונת הילקוט. ועפ"י זה הקשה באו"ש מקרא מפורש בספר נחמיה ח' ויעשו להם סוכות וכו' ובחצרות בית האלקים וגו', הרי להדיא שעשו סוכות בחצרות בית האלקים, והיינו סוכת החג כמבואר בקרא שם, וזהו שלא כדברי הילקוט. וכתב האו"ש די"ל דהיינו דוקא בהר הבית, והיינו דודאי דבעזרה בכל גוונא אסור אף סוכה,

אסור משא"כ בימה זו שאינה עשויה אלא לישיב עליה ולא לחסות בצילה שלא היתה עשויה כן, יעו"ש.

והמתבאר מדבריהם דכל בנין שאינו עשוי לקבע אלא ארעי אינו בכלל איסור זה דלא תטע לך וכו', ואף הראב"ד משמע דס"ל חילוק זה, אלא שכתב שא"צ לכך, יעושה. וא"כ למה יהא אסור לעשות סוכת החג בעזרה שכל עצמה אינה עשויה אלא ארעי רק לשבעת ימים, וגם זה ארעי מיקרי כמ"ש בגמ' סוכה דירת עראי בעינן, לרבנן דפליגי על ר"י בזה כמבואר בפ"ק דסוכה, ואולי יש לחלק בין סוכה שאף היא עראי מ"מ יש בה קבע יותר מבימה זו של המלך, דהבימה נעשית רק לשעה ומיד שומטין אותה כלשון הראב"ד הנ"ל, משא"כ סוכה העשויה לשבעת ימים מיקרי בנין לגבי איסור זה של לא תטע. וזה צ"ע לחלק בהכי דלא מצינו בכל מקום אלא נפ"מ בין קבע לעראי, בזה שנעשה ליותר משלשים יום מיקרי קבע, ובפחות מזה נקרא ארעי, וא"כ גם כאן נאמר כן. ולכאורה יש להוכיח כן דאין לחלק בין בימה זו אי עשויה רק לפרקה מיד אחר קריאת המלך לבין העשויה ליותר מזה, שהרי רש"י בסוטה שם במשנה, הביא שהק' בירושלמי פ"ק דמגילה למה דחקו עצמן לבנות הבימה במוצאי יו"ט הראשון סמוך לקריאת המלך במשנה תורה ולמה לא בנו אותה יום או

יומיים קודם, ותירצו בירושלמי כדי שלא לדחוק את העזרה. ואי נימא דיש חילוק באיסור של לא תטע בין עשויה לפרק מיד לבין עשויה לכמה ימים, הרי התירוץ הוא בפשוטו דא"א לבנות כמה ימים קודם כדי שלא לעבור באיסור דלא תטע, והיינו לשי' הר"א בשם ר"י הנ"ל דאיכא איסור דלא תטע בבימה ומה הקשו בירושלמי. ומינה נשמע דכל שאין עשויה לזמן ממושך אלא לכמה ימים בעלמא כ"ז בכלל בנין עראי מיקרי ואין בזה איסור של לא תטע, וא"כ נימא אף בסוכת החג שהיא עשויה לז' ימים בלבד יהא מותר לעשותה בעזרה דבנין עראי מיקרי.

ואי משום דלהדיא אמרו בילקוט דאסור לבנות סוכה בעזרה, הרי יש לפרש דאין כוונת הילקוט לסוכה דהחג, אלא הכוונה לסוכה שהיא כל עצמותה באיכותה בנין של עראי, ואינה כמו נטיעת עץ ולא כמו בנין בית שהוא בנין קבוע באיכותו, והו"א דבנין כזה שכל איכות בנינו אינה אלא בנין של עראי שאינו דומה לנטיעה יהא שרי, קמ"ל שאסור, אמנם מיירי בבנין של סוכה כזה שעשוי לזמן ממושך ביותר מחודש, וזה בנין של קבע בזמנו, אף שבנוי באיכות של בנין עראי, וזה קמ"ל דאסור, אבל בנין סוכה של סוכת החג שכל עצמותו הוא בנין של עראי ולזמן עראי י"ל דמותר, וכמו בנין הבימה של עץ כמו שנתבאר, וא"כ צ"ב מאי דפשוט להו

דאף בסוכת החג, קמ"ל דא"א לעשות בעזרה.

וּקְצַת צ"ע דנראה דהר"א בהר"י יצחק והראב"ד לא ראו

דברי הירושלמי הנ"ל, מדלא הביאו דמפורש כמו שתירץ הר"י יצחק ז"ל, וגם דלא כתירוצו של הראב"ד, דהרי להדיא דס"ל להירושלמי דאי לא שעשוי לשעה אף שאינו עשוי בצורה של אהל הוי אסור לה, וזה דלא כתירוצו של הראב"ד, וכל זה צ"ע כנראה שלא היה להם הירושלמי הזה, וצ"ב. ואולי י"ל דזה גופא תירצו בירושלמי ב' תירוצים דלתי' א' י"ל כסברת הראב"ד דאין כאן איסור של לא תטע וכו' משום דלא מיקרי בנין כסברת הראב"ד וכו' וי"ל].

וּדְאִתָּאן להכי בביאור דברי הילקוט דאף סוכת החג אסור לעשות בעזרה. ומעתה הקשה בפנים יפות איך אכלו הכהנים שיירי מנחות ולחם הפנים שאינם נאכלים אלא בפנים בעזרה, בחג הסוכות, ונראה לבאר כוונת קושיא זו, הא מבואר באכילת קדשים דסגי באכילת כזית ואף בפחות מזה כמ"ש בגמ' יומא ל"ט הגיעני כפול וכו' הרי דסגי באכילה בפחות מכביצה, וא"כ הרי אפשר לחלק אכילת לחה"פ ושיירי מנחות לכל הכהנים, שלא יהא לכ"א אלא כזית ושרי לאכול חוץ לסוכה. ונראה דכוונת הפנים יפות הוא כיון שמצות אכילת קדשים חשובה אכילה

לבעל הפנים יפות והאו"ש לפרש הכוונה של הילקוט לסוכת החג. ועפ"י זה ג"כ יתיישב דברי הילקוט מהך דנחמיה שהביא האו"ש, דבאמת סוכה של סוכת החג שרי, ולא אסרוהו בילקוט אלא כשעשוי לזמן ממושך, ולכל הפחות ליותר משלשים יום דמיקרי קבע בכל מקום ולא מיירי בסוכת החג.

אמנם עיינתי בירושלמי בפ"ק דמגילה וראיתי שצדקו דבריהם של הפנים יפות והאו"ש. דבירושלמי שהקשו למה לא בנו הבימה קודם, ותי' כמש"כ רש"י הנ"ל כדי שלא לדחוק את העזרה, תירצו עוד תירוץ והוא אי נמי משום לא תטע לך וכו', והיינו אם יבנוה קודם יהא איסור של לא תטע. ומוכח במה שבנוה במוצאי החג אין בזה הך איסור, ובע"כ הטעם כמש"כ הר"י אלחנן בשם אביו הר"י יצחק דעשוי רק לפי שעה. והיינו דלא משום דארעי הוא שרי, אלא דלפי שעה לא מיקרי כלל בנין, ואף משום בנין עראי אין בזה. וא"כ הרי מוכח מהירושלמי דאף בנין עראי שהוא עשוי לזמן של כמה ימים, כמו הבימה שכל בנינה אינה אלא ארעי ואי הוי עושים אותה לכמה ימים היה איסור דלא תטע, וא"כ מוכח דכל בנין אף שהוא בנין ארעי ואף לזמן ארעי של כמה ימים איכא איסורא דלא תטע לך וכו', ומוכח פירושם בילקוט כמפורש בדבריהם

תאכילום, אלא מצות חינוך, יעוש"ה. וא"כ מדכתב המג"א כאן דאסור להאכיל לקטן מחוץ לסוכה, בע"כ דאיסורא איכא לאכול חוץ לסוכה, וא"כ מה הוא הפטור לכהנים לאכול בקדשי קדשים חוץ לסוכה.

ואין לומר דמטעם עוסק במצוה אתינן עלה דפטור מן המצוה, ובכה"ג ליכא איסורא כמש"כ רעק"א (סוכה כ"ה א') עלה דהולכי לדבר מצוה פטורים מן הסוכה, ונשאל עלה הא איכא איסורא לאכול חוץ לסוכה, ובאיסורים ליכא פטור דעוסק במצוה, ותירץ דאי מיפטר מטעם עוסק במצוה תו ליכא למצוה דסוכה, וממילא גם איסורא ליכא. אמנם כל זה א"ש אי שייך כאן הפטור דעוסק במצוה, אבל בפשוטו נראה דאין כאן הפטור דעוסק במצוה, דלא שייך זה אלא כשכבר עוסק במצוה ואז שפיר מיפטר, ועי' ט"ז (חומ"ס סי' רס"ז) דאף שהדין דאם אמר לו אביו אל תחזיר האבידה לא ישמע לו כדילפינן בגמ' דאתה ואביך, מ"מ אם כבר עוסק במצות כיבוד אב ונזדמן לפניו אבידה להשיב פטור הוא, דעוסק במצוה פטור מן המצוה, הרי להדיא דדין עוסק במצוה הוא דוקא כשכבר עוסק בזה, משא"כ קודם וב' מצוות לפניו ליכא בזה דין עוסק במצוה, ואז צריך לדון מה עליו לעשות, ובגוונא דכבוד אב חידשה התורה דלא ישמע לאביו וממילא ליכא אלא מצות השבת

אף בכזית ואולי אף בפחות מזה, אחשביה לאכילה זו לאכילה חשובה וממילא אסור לאכול אכילה כזו מחוץ לסוכה, כמ"ש הפוסקים (סי' תרל"ט) לגבי אכילת שבת ולגבי אכילת כזית ראשון בסוכה בליל ראשון, יעוש"ה. ושפיר הקשה דא"כ אכילת קדשים נמנעת בכל גוונא מלאכול חוץ לסוכה, דכל האכילה הזו היא חשובה בשיעורה ואסור לאכלה חוץ לסוכה, וא"כ איך אכלוה מחוץ לסוכה כיון שא"א לעשות סוכה בעזרה, וקדשי קדשים אלו א"א לאכלם אלא בעזרה, ולכן מסיק בפנים יפות שאכלו הקדשים אלו מחוץ לסוכה והטעם כיון שאסור לעשות סוכה בעזרה הם פטורים מן הסוכה מחמת מצות אכילת הקדשים.

והנה מאי דפשיטא ליה להפנים יפות דכיון דאי אפשר לעשות סוכה בעזרה הם פטורים מן הסוכה. צריך לי ביאור מאי טעמיה, והא מבואר במג"א (סי' תרל"ט) דיש איסור לאכול חוץ לסוכה, היינו דלא רק ביטול מ"ע יש כאן, אלא אכילת איסור מיקרי, מדכתב המג"א דיש איסור של לא תאכילום להאכיל קטן חוץ לסוכה, וזה לא שייך אלא אם נימא דיש איסור אכילה מחוץ לסוכה, אבל אי רק משום ביטול מ"ע הוא, הרי בקטן בכה"ג אין דין של לא תאכילום כמש"כ המג"א (סי' רס"ט), דכל שהוא רק משום קיום מ"ע אין בזה איסור של לא

אבידה, אבל בגוונא אחרינא יש לדון הי מינייהו מפקת, וכל כמה שלא עוסק במצוה וב' מצוות לפניו ואחת סותרת לשניה, בכה"ג יש לדון מה עליו לעשות, דיש לומר בכה"ג שאחד סותר לחבירו ואין כאן דין דחיה יהא הדין דשוא"ת, וכמו שנבאר לפנינו. וא"כ כאן דיש לפניו מצוה דאכילת קדשים, אמנם ע"י אכילה זו וקיום המצוה יבטל מצוה של אכילה בסוכה, ואף איסורא איכא, ודין דחיה אין כאן שהרי אין עשה דוחה עשה, נימא דשוא"ת, אף שע"ז תתבטל המצוה דאכילת קדשים.

והנה מצאנו בגמ' הך דינא דאין עשה דוחה עשה בשלהי מס' חולין קמ"א א' במה שאמרו שלח תשלח אף במקום מצוה שלח, והיינו אם יש לפניו מצות שלוח הקן [בגוונא דאין כבר את הל"ת כמ"ש שם בגמ'] ולפניו טהרת מצורע שצריך להביא ב' צפרים לטהרתו, ובזה אמרו בגמ' שא"צ קרא לזה דתשלח אף במקום מצוה, דפשיטא דמאי אולמיה דעשה דטהרת מצורע מעשה דשלוח הקן, ולכן אמרינן שיקיים מצות שלוח הקן אף שע"י שילוחו תתבטל מצות דטהרת המצורע. הרי דמחמת הדין דאין עשה דוחה עשה אמרינן שיקיים אחד מהן ולא יתבטל לגמרי משניהם, וא"כ בנידון דידן נימא כן. אמנם פשוט דאין לדמותם, דהתם עצם מעשה השילוח אי"ז מעשה איסור

כלל, אלא כל עצמותו היא מצוה שמחוייב, אלא דאמרינן אף שע"ז ממילא תתבטל מצות טהרת המצורע, לא איכפת לן, דמצוה זו מוטלת עליו לקיימה ואין בה שום עבירת איסור בעצם קיומה, ובודאי הדין הוא כן שיקיים מצוה זו, אף שבתוצאה מכך יתבטל ממצוה אחרת, משא"כ בנידון דידן שע"י אכילת הקדשים עובר בזה גופא מעשה עבירה של אכילה חוץ לסוכה, מנלן דבכה"ג נימא דשרי לעשות כן, הא כיון דאין עשה דוחה עשה, יהא הדין דשב ואל תעשה אף שע"ז תתבטל המצוה, וכמו שיבואר לפנינו שכן הוא הדין בכה"ג שאין דין דחיה ויש כאן עבירה אמרינן דשוא"ת.

והוא דאמרינן במס' זבחים פ' א' בנתערבו מתן אחת במתן ארבע ר"א אומר ינתנו במתן ד' ר' יהושע אומר ינתנו במתנה אחת, א"ל ר"א הרי הוא עובר על כל תגרע, א"ל ר"י הרי הוא עובר על כל תוסיף וכו', ועוד אמר ר"י כשנתת עברת על כל תוסיף ועשית מעשה בידך כשלא נתת עברת על כל תגרע ולא עשית מעשה בידך. ועי' בתוס' עירובין דף ק' א' דלמה לא נימא דאתי עשה דמתן ד' ודוחה ללאו דכל תוסיף, ותירצו שכל עשה שע"י פשיעה באה לו אין עשה דוחה ל"ת. הרי לפנינו בגוונא שיש לפניו קיום מצות עשה של מתן ד', וכיון דאין דין דחיה להלאו בכה"ג אמרי' דשוא"ת כן ס"ל לר"י, אף

בסוכה, דרך מצד שמחת חתן שיצטער ע"י שיצטרך לאכול בסוכה פטרינן ליה, ולא רק מצד קיום המצוה יעוש"ה. וצ"ב במה שדנו האחרונים בשו"ע (סי' תר"מ) בדין אכילת סעודת ברית וכו' אי שרי לאכול חוץ לסוכה, דלכאורה משמע דרך משום קיום מצוה יהא שרי חוץ לסוכה. ויש לעי' בזה טובא]

והיה מקום אתי לבאר דברי הפנים יפות בדרך זו, דהנה הרמב"ם (הל' יבום) פסק דאם נפלה לפניו יבמה שהיא מחייבי לאוין או מחייבי עשה הדין דחולצת ולא מתייבמת, והוא עפ"י דברי הגמ' יבמות כ' א', ושם נתבאר הטעם דחייבי לאוין מה"ת מתייבמים דעשה דוחה ל"ת, ורק מדרבנן אמרו גזירה ביאה ראשונה אטו שניה ולכן יחלוץ, ובחייבי עשה מבואר שם ובגמ' דף ע"ט ב' דחולץ ולא מייבם, והתם הטעם בפשוטו דאין עשה דוחה עשה. וסיים הרמב"ם דבתרווייהו בין בחייבי לאוין ובין בחייבי עשה אם עבר ובעל קנה. והמהרש"ל ביש"ש תמה הרבה על דברי הרמב"ם האלו, דהתינח בחייבי לאוין דדינם מה"ת לייבם ורק מדרבנן אמרו שיחלוץ א"ש דאם בעלו קנו, אבל בחייבי עשה דמה"ת הדין דאין מייבם דאין עשה דוחה עשה, איך יתכן דאם בעלו קנו, הא מה"ת הדין הוא שלא ייבם ואיך אפשר לומר דאם בעלו קנו. וכתב על דברי הרמב"ם שהיא

שע"ז תתבטל העשה דמתן ד' כמש"כ רש"י בעירובין שם ע"ב. ואף דר"א ס"ל דיתן במתן ד' ולא חש דע"ז הוא עובר על בל תוסיף, הרי דלא ס"ל דנימא דשוא"ת אף בכה"ג דאין דין דחיה, היינו טעמיה דס"ל דאין כאן בל תוסיף אלא כשהוא לחודיה כמ"ש במתני' בזבחים, ואף אי נימא דלא זהו עיקר טעמו כמ"ש א"ל ר"י גם בבל תגרע הוא כן, וכדמשמע מפשטות הגמ' דעירובין ק' א' דטעמיה דר"א הוא כיון שעושה מצוה במתן ד' לא איכפת ליה במה שיש כאן איסור דבל תוסיף, יעוש"ה בסוגיא שם, מ"מ הרי קיי"ל כר"י דינתן במתן אחת וכ"פ הרמב"ם (הל' פסוהמ"ק פ"ב).

ואם כן בגוונא דין דאכילת קדשים חוץ לסוכה דאין עשה דוחה עשה, צריך שיהא הדין דשוא"ת ולא יקיים שום דבר אף שע"ז תתבטל מצות אכילת קדשים, כמו במתן ד' שמתבטל מצוה זו דמתן ד' כמו שכתב רש"י בעירובין הנ"ל, והיינו כיון שאין דין דחיה בכה"ג אמרינן דשוא"ת אף שמתבטל המצוה ע"י כך, וא"כ גם בנידון דידן נימא הכי. וא"כ צ"ב מאי פשיטא להפנים יפות דמחמת מצות אכילת קדשים שרי לאכול חוץ לסוכה. [ואין לומר דכוונת הפנים יפות הוא דמחמת המצוה דאכילת קדשים נימא דמדין תשבו כעין תדורו אין חיוב סוכה בכה"ג שיש בו ביטול מצוה, דבפשוטו נראה מסוגיית הגמ' כ"ה כ"ו

כשגגה היוצאת מלפני השליט. ועי' שאג"א (ס' ל') שהאריך טובא בזה.

אמנם בנוב"י (מהדו"ק בהשמטה בסוף אבן העזר) בתשובה לחתנו הגאון רבי יוסף זצ"ל כתב ליישב דברי הרמב"ם, ובהקדם קושיית חתנו (שם) על שיטת הריב"א בתוס' חולין קמ"א א' דגם שקיי"ל דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, מ"מ אם עבר וקיים העשה אינו לוקה דהלאו נדחה, ותמה הגר"י זצ"ל הא כיון דאין העשה נדחה הרי הוי ליה מצוה הבאה בעבירה, שקיום העשה נעשה ע"י ביטול העשה שאין ניתן לידחות וא"כ לאו מצוה היא כלל, וא"כ איך נדחה הלאו שאין כאן קיום מצוה כלל שהלאו יהא נדחה מפניו, וכתב עלה דלית נגר ובר נגר דיפרקינה. והשיב הנוב"י ליישב ב' התמיהות על הרמב"ם ועל הריב"א, ומטעם דהא דאין עשה דוחה עשה לא נתבאר בשום מקום דאין דין שעשה אין כוחו לדחות עשה, אלא דסברא היא, כמ"ש בשלהי חולין דמאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה, והיינו שכל הדין שא"א לקיים העשה בכה"ג שעומד נגדו עשה אחר וכוחו של זה כמו כוחו של זה, וכל זה ניחא קודם עשיית העשה אמרינן ליה דאל תעשה דמאי אולמיה דהאי מהאי, אבל בגוונא דעבר וקיים העשה א"א לומר דמיקרי שעבר באיסור ביטול העשה שעבר, דאמרינן אדרבא מאי אולמיה דהאי עשה שעבר עליו מהעשה שקיים,

ולמה נימא שע"ז יהא מיקרי קיום העשה מצוה הבאה בעבירה, דמאי אולמיה דהעשה שעבר מהעשה שקיים, ומעתה מתיישב היטב דינו של הריב"א דאף שהדין הוא שאין עשה דוחה ל"ת ועשה היינו משום דאין העשה שכנגדו נדחה מפניו, ומשו"ה א"א לקיים ולדחות הל"ת ועשה, אבל אם עבר וקיים את העשה אמרינן דהעשה ודאי נדחה, ואין בזה שום עבירה דמאי אולמיה, וממילא גם הלאו נדחה שהרי דינו לידחות מפני קיום מצוות עשה. והיינו נמי טעמיה דהרמב"ם בחייבי עשה שאם בעלו קנו, דאף שהדין לכתחילה לא לייבם מה"ת דאין עשה דוחה עשה, מ"מ כשעבר וקיים העשה אמרינן מאי אולמיה, וממילא אין כאן עבירת איסור ומשו"ה אם בעלו קנו. זה תוכן דברי הנוב"י שם.

והנה זה ברור דכל דברי הנוב"י נכונים לבאר סברת הריב"א בתוס' חולין הנ"ל, אבל שיטת התוס' בקידושין ל"ד א' שהקשו דאשה שאינה חייבת במצות עשה דיו"ט דהו"ל מ"ע שהזמ"ג תהא מותרת לשרוף קדשים ביו"ט, שכל הטעם הוא דאין עשה דשריפת קדשים דוחה ל"ת ועשה דיו"ט כמ"ש בשבת כ"ה, וא"כ אשה שאינה מוזהרת אלא על הל"ת דיו"ט תהא מותרת לשרוף קדשים, ותירצו בשם ר"י מארץ ישראל דכל ל"ת שיש עמו עשה אלים טובא, ואף

ועבירה היא הקיום של אחד מהם בעבירת חברו.

אמנם נראה דתירוצו של הנוב"י על הרמב"ם א"ש, דיש להוכיח מדברי הרמב"ם דס"ל כשיטת הריב"א בתוס' חולין ולא כשיטת הר"י מא"י בתוס' קידושין הנ"ל. והוא ממה שכתב הרמב"ם (הל' נזירות פ"ו) בנזיר שנצטרע וצריך לגלח לצורך טהרתו, דאיתי עשה דטהרת המצורע ודוחה לל"ת דתער לא יעבור על ראשו דאיתא בנזיר, ואף שבנזיר איתא ג"כ עשה דקדוש יהיה גדל פרע וגו', ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, כתב הרמב"ם טעם כיון שנצטרע יצא מכלל קדוש יהיה ואין בו אלא הלאו, יעושה. אף שבגמ' יבמות ה' א' אמרו טעם אחר, והוא דשאני נזיר דאיתא בשאלה וקליש ואף עשה דוחה ל"ת ועשה דיליה, וכבר העיר הראב"ד שם על דברי הרמב"ם, וברשב"א בתשובה כתב שהיה להרמב"ם גירסא אחרת, וכבר האריכו האחרונים טובא בזה. אבל מה שחידש הרמב"ם כיון דליתא לעשה ממילא הלאו נדחה, מבואר להדיא דס"ל דלא כשיטת הר"י מא"י דלדידיה אף שעכשיו ליתא לעשה מ"מ בנזיר שאמרה תורה יש בו עשה ול"ת, והאי נזיר נמי אינו יוצא מהך דין נזיר של תורה ואינו דין נזיר מחודש, וא"כ אף שבכה"ג שנצטרע פקע ממנו קדושתו, מ"מ הלאו של תער לא יעבור

כשאין עמו העשה אין הלאו נדחה, דהלאו הוא אלים. וברור דס"ל לר"י דהא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה אין הטעם רק משום דמאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה, דא"כ לא שייך כלל לומר דהלאו אלים, שהרי אין כאן שום אלימות, שגם העשה עצמו שאינו נדחה אינו אלים אלא דאמרינן דשוא"ת דמאי אולמיה, וא"כ בכה"ג שאין רק הלאו לחודיה בודאי צריך להיות דינו שידחה. וברור דשיטת הר"י מא"י היא דהא דאין עשה דוחה עשה הוא כיון דאין דין דחיה בעשה, ורק בל"ת שגילתה תורה דעשה דוחה ל"ת דילפינן מכלאים בציצית חידשה התורה דין דחיה, אבל היכי שהתורה לא חידשה דין דחיה אי"ז אלא דין דשוא"ת, אלא דאין כאן דין של דחיה כלל, ואין בכח העשה לדחות ולעבור על העשה שכנגדו, והו"ל מצוה הבאה בעבירה שאין כאן תורת דחיה כלל, ולא רק דין דשוא"ת הוא, אלא יש כאן עבירה. וזה מה שאמר הר"י מא"י דכל שיש עשה עם הלאו לא נתחדשה בזה דין דחיה כלל, וממילא הו"ל הלאו אלים שהרי העשה אין דינו לידחות כלל, וממילא גם הלאו שעמו כן הוא דינו. וזהו בודאי דלא כשיטת הריב"א בחולין הנ"ל דודאי דהר"י מא"י לא ס"ל כוותיה. והיינו נמי טעמיה דהמהרש"ל במה שתמה על הרמב"ם, דסברתו היא כסברת הר"י מא"י דאין דין דחיה כלל בעשה נגד עשה,

על ראשו הוא אותו לאו שנאמר בכל נזיר שעשה עמו, וא"כ יש להיות דינו לאו אלים ולא ידחה אף כשאין העשה עמו, ולמה כתב הרמב"ם שהלאו נדחה, ומוכח דס"ל כשיטת התוס' בחולין דלאו משום אלימות העשה ולא שעמו אין עשה דוחה ל"ת ועשה, אלא כסברת הנוב"י דרק משום מאי אולמיה אתינן עלה, ומשום"ה כשאין העשה עמו פשוט דהלאו נדחה ככל שאר לאוי דעלמא שנדחים מפני העשה. וא"ש תירוצו של הנוב"י על הרמב"ם דאיהו לשיטתיה שפיר כתב דבחיבי עשה אם בעלו קנו כביאורו של הנוב"י.

והמבואר מהנ"ל דב' דרכים לפנינו למה אין עשה דוחה עשה. דלשיטת הריב"א והוא שיטת הרמב"ם דמדין דשוא"ת דמאי אולמיה הוא, ומשום"ה כשעבר וקיים שפיר מיקרי מצוה ואין בו עבירה. ולשי' תוס' בקידושין והיא סברת המהרש"ל דאין עשה דוחה עשה היינו שאין דינו ואין בכוחו לדחות העשה שכנגדו, וכל כי האי עבירה היא בקיום העשה ועי"ז יעבור בעשה אחר, ואין כאן מצוה כלל.

ועל פי זה הו"א דיש מקום לבאר דברי הפנים יפות למה מותר לאכול קדשים חוץ לסוכה. והיינו דאם לא יאכל הקדשים כיון שיש בזה ביטול מצות עשה, הרי הוא מפסיד

הכל, אינו מקיים מצות אכילת הקדשים וגם קיום מצות סוכה אינו מקיים, שהרי ע"י שלא יאכל חוץ לסוכה אין בזה קיום של מצות סוכה, וא"כ י"ל דאמרינן ליה קום ואכול הקדשים דלכל הפחות ירויח מצוה זו, ואי משום דאין עשה דוחה עשה היינו דאמרינן ליה שוא"ת לשיטת הנוב"י שזוהי שיטת הריב"א והרמב"ם, אבל אין כאן שום מעשה עבירה אם יאכל וע"כ כדי שלא יפסיד הכל, גם שלא יקיים מצות אכילת קדשים וגם לא יקיים מצות אכילה בסוכה ויהא כולו בהפסד, אמרינן דניחא שיאכל הקדשים חוץ לסוכה וירויח מצוה זו, ועבירה אין בידו לשיטתם דאמרינן אדרבא מאי אולמיה. ולא דמי לחייבי עשה דהדין שיחלוץ ולא מייבם אף שמפסיד המצוה, היינו משום דאפשר בחליצה ואין זה נקרא הפסד דמ"מ יש כאן קיום מצוה, משא"כ באכילת קדשים אי לא שרינן ליה יפסיד הכל. ולא דמי למתן ד' במתן א' דס"ל לר"י דשוא"ת, דהתם שאני שאין דין דחיה על הלאו, וממילא יש כאן עבירה ואמרינן דשוא"ת אף שיתבטל מהכל דא"א לעשות באופן שלא יעבור עבירה, משא"כ כאן דרק משום דשוא"ת במקום דמאי אולמיה, אמרינן כדי שלא יפסיד הכל ניחא בהכי לקיים בקו"ע אכילת הקדשים, וכסברת ר' אליעזר במתן ד' ומתן א' שנתערבו, וכמ"ש בגמ' דעירובין שם דהיינו

טעמיה דר"א דיש כאן מעשה מצוה, יעו"ש. וכמו כן נאמר כאן במקום עשה דגם רבי יהושע מודה, ולפי"ז מבואר דברי הפנים יפות במש"כ שיאכל הקדשים שהיא מצוה חוץ לסוכה.

וב"ל זה נחא לפי ביאור הנוב"י בריב"א וברמב"ם כמשנ"ת, אבל לש"י התוס' בקידושין הנ"ל וסברת המהרש"ל דעשה במקום ביטול עשה כנגדו אין כאן דין דחיה כלל, ועבירה היא בקיום המצוה ואין שום קיום מצוה בכה"ג שהוא מבטל עשה ע"י קיום מצות עשה זו, א"כ הדרינן לקמייתא אמאי שרי לאכול קדשים מחוץ לסוכה כדי לקיים מצוה זו דאכילת קדשים בשעה שמבטל בידים מצות אכילה בסוכה, ולפו"ר יש בזה ביטול מצות עשה ואיסור יש כאן ועבירה היא בידו, ויש להיות דינו בשוא"ת כמו בביטול מצות מתן ד' כנ"ל.

ול"ב הו"א בביאור האי דינא למה שרי לאכול קדשים חוץ לסוכה מטעם אחר. והוא בהקדם דברי הילקוט (פרשת ראה) שהובא בפנים יפות (שם) דילפינן מקרא דחג הסוכות תעשה לך אף לגבוה, והיינו אכילת קדשים, ותמה בפנים יפות הא זה סותר למש"כ שאין עושין סוכה בעזרה ואוכלין קדשים חוץ לסוכה, ותירץ דהכי מיירי בלחמי תודה הנאכלין בכל העיר וכמ"ש בבבב"ש י"ט ב' דמביאין תודה בחג, יעו"ש. ואמנם תמה אני אם נאמר

דכל הטעם דאין אוכלין קדשים בסוכה ומה דשרי אף חוץ לסוכה הוא מטעם שאין עושין סוכה בעזרה, וממילא שרי לאכול קדשים שהוא מצוה מחוץ לסוכה, א"כ מאי קמ"ל הילקוט דבסוכות תשבו אף לגבוה היינו לחמי תודה שנאכלין בכל העיר, פשיטא, מאי קמ"ל וכי הו"א דשרי לאכול לחמי תודה בכל העיר חוץ לסוכה. ומינה נראה דמשמע דיש מקום לומר שפטור אכילת קדשים בסוכה הוא מצד הדין דקדשים שבו, וזה אתי לאשמועינן דזהו דוקא בנאכלין בעזרה ולא בנאכלין בכל העיר אף דקדשים נינהו. ונבאר בעז"ה טעמו של דבר.

בגמ' ערכין דף ד' א' אמרו הכל חייבין בזימון כהנים ליום וישראל, והקשו בגמ' פשיטא, ותיירו לא צריכא דקאכלי קדשים, סד"א ואכלו אותם אשר כופר בהם אמר רחמנא והא כפרה היא, קמ"ל ואכלת ושבעת אמר רחמנא והא איתנהו, עכ"ל הגמ'. הרי דהו"א בגמ' דאכילת קדשים לא יחייב בדין זימון כיון שכל עיקר האכילה היא לכפרה, ועי' ברבינו גרשום שכתב ואכלו אותם וכו' שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים והיא אכילת חובה היא ולא תיבעי זימון קמ"ל וכו'. וצ"ב דאטו אף באכילת כזית מצה בליל ראשון דפסח נאמר שהיא אכילת חובה ולא יתחייב בזימון, ולמה אמרו בגמ' דוקא באכילת קדשים דהכהנים אוכלים,

ומ"ש אכילת חובה דקדשים מאכילת כזית מצה בליל ראשון דפסח, ונימא בגמ' שהחידוש הוא ג"כ לכל ישראל באכילת מצה.

ונראה דכאן מבואר הך יסוד שיסוד לנו גדולי האחרונים הבית הלוי והחת"ס והאו"ש, דדין האכילה של קדשים אינו מדין חיוב גברא לאכול קדשים, אלא מדין חפצא של הקרבן להיות נאכלין ע"י כהנים ובכך תתקיים כפרת הבעלים, דאכילת הקדשים כשהם נאכלין ע"י הכהנים לצורך כפרת הקרבן זהו קיום דין הקדשים, וכל עיקר האכילה אינה מצד הגברא, ואין דומה חובת אכילת קדשים לחובת אכילת מצה בליל פסח, דהתם החיוב על הגברא לאכול מצה לקיים מצות אכילת מצה המוטלת עליו, ולא שום קיום בחפצא של המצה, וזהו דין אכילה ומצוה מה"ת לאכול, ובזה פשיטא דחייב בזימון וא"צ לשום חידוש בזה ופשוט הוא, משא"כ חובת אכילת הקדשים הבאה חובה על הכהנים שיהו קדשים אלו נאכלים על ידם, ולקיים דין הכפרה ע"י אכילתם, וכל עיקר דין האכילה אינו לקיום מצות אכילה בגברא, אלא שיהו נאכלין על ידם אלו הקדשים שהם חלק מהכפרה של הבעלים, וזוהי חובת האכילה של הכהנים ואכילה זו אינה באה למטרת אכילה אלא למטרת הנאכל, בזה הו"א דלא מיקרי אכילה לחייב על ידם בזימון שלא ע"ז חייבה

תורה בדין זימון, וקמ"ל כיון דמ"מ יש כאן קיום של ואכלת ושבעת, א"כ לא איכפת לן במה שעצם מעשה האכילה לא באה למטרת האדם האוכל מ"מ מתקיים ה"ואכלת ושבעת" וממילא מתחייב בזימון. [ובספר אבני פנה ח"א סימן ג' הארכתי טובא בהך יסוד של הנך האחרונים, ובזה ביארתי החילוק דבמצה יש דין של לתיאבון ובקדשים הדין הוא להיפך שנאכלים על השובע, ועוד ביאורי דברים בהך דינא].

ומעתה לפי"ז נראה לומר כיון דאכילת קדשים היא אכילה שאין דוגמתה באכילת האדם, שכל מטרת האכילה היא לצורך האדם, משא"כ באכילת קדשים, ומשו"ה הו"א דאין חייבים לזמן. נראה דאף דלמסקנא מסקינן דחייבין לזמן, היינו משום הקיום של ואכלת ושבעת שיש באכילה זו, ולא איכפת לן במה שעיקר האכילה אינה באה למטרה זו. אבל במה דהו"א בגמ' שעצם מעשה האכילה של אכילת קדשים אינה כשאר אכילות דעלמא, ואף לא כאכילת מצוה דמצה וכד', בזה נראה דאין שום חזרה בגמ' מהו"א זו ושפיר היא מסקנא דאין מעשה אכילת קדשים דומה כלל לשאר אכילות בעלמא, ועי' ביה"ל דאף אכילה גסה מיקרי אכילה באכילת קדשים, ואף באכילת בשר חי מתקיים מצות אכילה זו כמ"ש מנחות ק' ב' דהבבליים אוכלים אותו חי, ונתקשו האחרונים הא אכילת בשר חי

אינה כדרך אכילה, ואיך מתקיים מצות אכילת קדשים בזה. [ויע' בדבריהם שיש לומר דבשר חי מיקרי אכילה כדרך, ויש שפקפקו בזה, עי' בדבריהם]. ולהנ"ל הוא פשוט דאין צריך למעשה אכילה מצד הגברא אלא קיום דין בחפצא של אכילת קדשים אלו ע"י הכהנים, ול"ש בזה החסרון דשלא כדרך, ופשוט הוא.

ומעתה נראה לי לומר דאכילה כזו של אכילת קדשים אינה חייבת בסוכה, דכיון שאין כמותה באכילת האדם לצורכו בשום פנים, לא חייל בזה הדין של תשבו כעין תדורו ואכילה כזו אינה מחייבת בסוכה כלל, אף שהיא מחייבת בזימון, דהתם אזלינן בתר הפעולה הנפעלת והיוצאת מהאכילה, ויש כאן אכילה של שביעה "ואכלת ושבעת", אבל בחיוב אכילה בסוכה הוא על מעשה האכילה של האדם, וזה ליכא באכילת קדשים כלל, ולכן פטור מן הסוכה באכילה זו שלא נאמר באכילה כזו תשבו כעין תדורו, שאין בזה כעין תדורו.

ובזה מבואר מה שאמרו בילקוט דחג הסוכות תעשה לך אף לגבוה, וביאר הפנים יפות דהכוונה היא ללחמי תודה שנאכלין בכל העיר, והעירו דמאי קמ"ל, ולדברינו א"ש. כיון דנתבאר דאכילת קדשים מצד עצמן היא אכילה כזו שאין בה חיוב

אכילה בסוכה, לפי שאין דין אכילתה כשאר אכילות דעלמא, וא"כ הרי עצם החידוש הוא בדין אכילת קדשים שאינן חייבים בסוכה, וא"כ הו"א דכן הוא הדין בכל הקדשים הנאכלין אף שלא בעזרה, וע"ז קמ"ל דלא נאמר זה אלא באכילת קדשים הנאכלים בעזרה, שהם הם הכפרה במקום הכפרה והיינו בעזרה, אבל לחמי תודה שנאכלין בכל העיר ואין בזה משום הך דינא דקדשי קדשים הנאכלים דוקא בעזרה, בהן שפיר מתחייב בסוכה אף שהיא אכילת קדשים, אבל אין דומה דין אכילתן לדין האכילה דקדשי קדשים בעזרה שהם לכפרה ודוקא ע"י הכהנים ולא לנשיהם ועבדיהם וכו', חזינן דבקדשים קלים אין בהם הך דינא, ומשו"ה קמ"ל בילקוט שבאכילת לחמי תודה הנאכלין בכל העיר, אף שאכילת קדשים הם מ"מ חייבים בסוכה. וא"ש טובא.

ובל זה הוא דלא כפשטות דברי הפנים יפות דמשמע דרק מחמת שא"א לעשות סוכה בעזרה מיפטר באכילת קדשים מסוכה, אבל אם היה אפשר לעשות שם סוכה הוי חייבים לאכול אף שיירי מנחות ולחם הפנים בסוכה. ולדברינו נמצא שאף אם אפשר להיות סוכה בעזרה מ"מ מיפטרי באכילת קדשים מסוכה. ובכ"ז נראין דברינו הנ"ל אף כי מחודש הוא.